

PEDAGOG KADRLARDA KASBIY VA TEXNOLOGIK KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI

Xudayberdiyeva Nilufar Bozorovna

*Termiz davlat pedagogika instituti Tabiiy va aniq fanlar fakulteti
o'qituvchisi*

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ У ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ

Худайбердиева Нилуфар Бозоровна

*Преподаватель факультета естественных и точных наук
Термезского государственного педагогического института*

SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL AND TECHNOLOGICAL COMPETENCIES IN PEDAGOGICAL STAFF

Khudayberdieva Nilufar Bozorovna

*Lecturer at the Faculty of Natural and Exact Sciences,
Termez State Pedagogical Institute*

[nilufarxudoyberdiyeva
7718@gmail.com](mailto:nilufarxudoyberdiyeva7718@gmail.com)

Orcid: 0009-0005-
3409-1128

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagogik kadrlarning kasbiy va texnologik kompetensiyalarini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari yoritilgan. Unda zamonaviy ta'lim jarayonining talablariga mos holda o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi, raqamli texnologiyalarni o'zlashtirish darajasi va ularni o'quv jarayoniga integratsiyalashuvi tahlil qilinadi. Shuningdek, pedagogik kompetensiyaning tarkibiy qismlari, innovatsion texnologiyalardan foydalanish malakalari va uzluksiz kasbiy rivojlanish zarurati ilmiy-nazariy nuqtai nazardan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: pedagog kadrlar, kasbiy kompetensiya, texnologik kompetensiya, raqamli ta'lim, innovatsion texnologiyalar, uzluksiz rivojlanish.

Аннотация. В данной статье раскрываются научно-теоретические основы развития профессиональных и технологических компетенций педагогических кадров. Рассматриваются требования современного образовательного процесса, уровень подготовки преподавателей, освоение цифровых технологий и их интеграция в учебный процесс. Также обоснована необходимость постоянного профессионального роста, рассмотрены компоненты педагогической компетентности и навыки применения инновационных технологий.

Ключевые слова: педагогические кадры, профессиональная компетентность, технологическая компетентность, цифровое образование, инновационные технологии, непрерывное развитие.

Abstract. This article explores the scientific and theoretical foundations for developing professional and technological competencies among pedagogical personnel. It analyzes the requirements of modern educational processes, the level of teachers' professional readiness, the adoption of digital technologies, and their integration into teaching practices. Furthermore, the article substantiates the necessity for continuous professional development, highlights the components of pedagogical competence, and the skills required for utilizing innovative technologies.

Keywords: pedagogical staff, professional competence, technological competence, digital education, innovative technologies, continuous development.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION).

Dunyo ta'lim tizimida barqaror taraqqiyotga xizmat qiluvchi, mohiyatan yangicha didaktik paradigma asosida bilim olish jarayoni zamonaviy tendensiyalarga moslashmoqda va bu esa raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga bo'lgan talabning ortib borishiga sabab bo'lmoqda. Ta'lim jarayonini tashkil etish va uning sifatini ta'minlash tizimining eng muhim elementlaridan biri – bu o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini oshirish va uni doimiy ravishda rivojlantirib borish masalasidir. Mazkur yo'nalish zamonaviy ta'lim islohotlarining dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Shu bilan birga, "ta'lim sifatini baholash jarayoni va vositalarini takomillashtirish hamda erishilgan natijalarni aniqlash imkonini beruvchi samarali mexanizmlarni amaliyotga joriy etish"ga ehtiyoj kuchayib bormoqda. Bu holat, o'z navbatida, ta'lim sifatini boshqarish, nazorat qilish va baholash tizimini zamonaviylashtirish bilan bir qatorda, pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish va ularning kasbiy kompetentligini aniqlash metodikasini muntazam takomillashtirishni taqozo qilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI (АНАЛИЗ ЛИТЕРАТУРЫ/LITERATURE ANALYSIS).

Jahon miqyosida kasbiy kompetensiyalarni baholash uslublari va metodlarini ishlab chiqishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar asosida muhim natijalarga erishilgan. Xususan, Chikago universiteti tomonidan kompetensiyalarni baholashning turli metodlari ishlab chiqilgan bo'lsa, Sheffild universiteti besh pog'onali baholashga asoslangan integrativ modelni taklif qilgan. Tours universiteti esa Yevropa ta'limi doirasida kompetensiyalarni umumiy maqsad va ustuvor vazifa sifatida konseptual asoslab bergan. Shuningdek, Twente universiteti tomonidan ta'lim natijalarini chuqurroq anglashga xizmat qiluvchi uch pog'onali kompetensiya indikatorlari ishlab chiqilgan. Rus olimlari tomonidan esa "kasbiy kompetentlik" tushunchasini sharhlashda ikki asosiy yondashuv – ya'ni shaxsning muayyan faoliyati va professional sifatida shakllanishi asosida metodik asoslar ishlab chiqilgan.

O'zbekiston oliy ta'lim tizimini izchil isloh qilish, zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlariga ega, mustaqil fikrlovchi, yuqori malakali

kadrlarni tayyorlash orqali ta'lim jarayonini yangi bosqichga olib chiqish, shuningdek, ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda iqtisodiyot va ijtimoiy sohalarni rivojlantirish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Oliy ta'lim muassasalarining asosiy vazifasi – bu ta'lim sifatini ta'minlash hamda raqobatbardosh kadrlar tayyorlashdir. Bu jarayonning eng muhim komponentlaridan biri – bu o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini oshirishdir. Ta'lim taraqqiyotining istiqboli esa ko'p jihatdan, aynan pedagog kadrlarning kasbiy va metodik kompetentligiga bevosita bog'liq bo'lib bormoqda [1].

Ta'lim sohasida yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash, kompetensiyaviy yondashuvlarni amalga oshirishda A.M.Ahmedov raqamli pedagogik muhitda talabalarning axborot kompetentligini rivojlantirish, G.Y.Bo'ronova virtual ta'lim platformasi asosida ta'limni tashkil etish, X.A.Mamatqulov pedagoglarda xorijiy tillar bo'yicha kasbiy kompetentlikni rivojlantirish, A.X.Maxmudov magistrnlarni kompetentli tayyorlashning didaktik ta'minotini takomillashtirish, F.R.Muradova talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda virtual laboratoriyalardan foydalanish, S.T.Raxmatova raqamli ta'lim muhitida o'qituvchilarning kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish yo'nalishidagi izlanishlari bilan alohida o'rin egallaydi [2].

Sh.Mamajanovning tadqiqotlarida kasbiy kompetensiyalar turlari: kalit, asosiy, maxsus va umummadaniy kompetensiyalar haqida umumiy ma'lumotlar berilgan.

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION).

Barcha mamlakatlarda ta'limning holati uning iqtisodiyoti, madaniyati va aholi turmush darajasini rivojlantirishni belgilaydi, degan tushuncha shakllangan. Shu munosabat bilan ta'lim, ayniqsa, oliy ta'limni rivojlantirish ko'plab mamlakatlarda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatdagi ta'limning holatini nafaqat universitetlar, talabalar, o'qituvchilar soni, balki mamlakat ta'lim tizimining jahondagi o'rni, ta'lim tizimining jahon miqyosidagi ta'lim tizimiga qanchalik integratsiyalashganligi bilan ham baholanishi mumkin.

Sanoati yuqori darajada rivojlangan mamlakatlarda texnik ta'lim konsepsiyasi quyidagi

asosiy tamoyillarga tayanadi: muhandislik-texnik mutaxassislarni kasbiy faoliyatining butun davri davomida uzluksiz tayyorlash, ilmiy-tadqiqot salohiyatini rivojlantirish, muhandislar o'rtasida o'quv rejalari va fanlararo uzviylikni ta'minlash, kasbiy tayyorgarlikni kengaytirish, o'quv jarayonida universitetlar va sanoat korxonalari o'rtasidagi yaqin hamkorlikni yo'lga qo'yish hamda yangi texnologiyalarni joriy etish [3].

Ta'lim texnologiyalarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

jamiyatning ijtimoiy-madaniy infratuzilmasida innovatsion yondashuv asosida ta'limini dolzarblashtirish;

bo'lajak texnik mutaxassisning tafakkurini shakllantirish;

texnik tayyorgarlik va ta'lim makonining yangi ta'lim texnologiyalarini ishlab chiqishda bo'lajak texnik mutaxassisning tanqidiy fikrlashini shakllantirish;

texnologik oliy o'quv yurtlari o'qituvchilari-ning nafaqat yangi o'quv dasturlarini ijodiy qo'llash-da, balki ularni tuzatish va modernizatsiya qilishda faol ishtirok etadigan ijtimoiy yo'naltirilgan faol shaxsni rivojlantirish;

yangi texnologiyalarni ishlab chiqishdan texnik universitetlarning o'quv maydonida va kasbiy faoliyatda foydalanish muddatlarini qisqartirish;

yangi ta'lim texnologiyalari va mutaxassisliklarini ishlab chiqishda o'quv faoliyat subyekti sifatida talaba va mutaxassisning rolini kuchaytirish;

ta'limning shaxsiy yo'naltirilgan metodlarni amaliyotga joriy qilish, bunda texnik mutaxassisning subyektiv tayyorgarligi sifati ustuvor ahamiyatga ega [4].

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS).

Har qanday yo'nalishdagi muhandislik ta'limida, xususan, fanlar mazmuniga laboratoriya mashg'ulotlarini ko'proq kiritish orqali ta'limning kasbiy yo'nalishini kuchaytirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Talabalarning universitetda o'qish davomida olgan nazariy bilimlarini kelajakdagi kasbiy faoliyat ko'nikmalari va malakalaridan ajratib qo'yish ularning mutaxassis sifatida shakllanish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, ko'plab xorijiy oliy ta'lim muassasalarida fan mazmunini rivojlantirishda amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari muhim o'rin tutadi.

Kompetensiyaga asoslangan yondashuv amaliy va nazariy jihatdan muayyan pedagogik shartlarga ega. Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsa-

tadiki, mutaxassislar tayyorlashda ba'zi bo'shliqlar kuzatiladi. Bu holat ta'lim muassasalari tomonidan fan bilimlari va ko'nikmalari tizimini shakllantirishda shaxsiy va ijtimoiy vakolatlarni rivojlantirishga yetarlicha e'tibor berilmasligidan dalolat beradi. Mazkur jarayon ko'p komponentli bo'lib, uni o'quv faoliyatida amalga oshirish mashg'ulotlarning turli shakllari orqali olib boriladi [5].

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION).

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, har qanday mutaxassisning kasbiy faoliyati integrallashgan xarakterga ega bo'lishiga qaramay, o'quv jarayonida kerakli bilim va ko'nikmalar ko'plab alohida fanlar orqali uzviy tarzda beriladi. Kasbiy faoliyat esa turli darajadagi murakkablikdagi ketma-ket yoki parallel kasbiy vazifalar tizimi shaklida tashkil etilgan bo'lib, kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'lim, ayniqsa, texnologik kompetensiyalarni o'quv jarayoniga tatbiq etish orqali mutaxassisning kasbiy faoliyati va unga tayyorgarlik jarayoni o'rtasidagi tafovutlarni bartaraf etishga xizmat qiladi. Shu kabi tarbiyaviy va kasbiy vaziyatlarni oldindan loyihalash talabalardan o'z harakatlari mustaqil rejalashtirishi, ongli qarorlar qabul qilishi va ularni amalga oshira olishi uchun zarur usullar, vositalar va ta'lim faoliyati turlaridan foydalanishni taqozo etadi.

Adabiyotlar ro'yxati (Использованная литература / References)

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent.: O'zbekiston, 2017. – 488 b
2. Ishmuhamedov R.J., M.Mirsolieva. O'quv jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent.: Fan va texnologiya, 2017, 60 b.
3. Medetova R.M., Anarboyev A.A. Hamkorlik pedagogikasi asosida bo'lajak zaxiradagi ofitserlarning texnologik kompetentligini rivojlantirish // Ta'lim-tarbiya sifatini oshirishda hamkorlik pedagogikasi: xalqaro tajriba va zamonaviy yondashuvlar: Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallar to'plami. – Toshkent. 2023. – B. 284-287.
4. Musurmonova O. Pedagogik texnologiyalar – ta'lim samaradorligining muhim omili. – Toshkent. 2020. – 52 b.
5. Печеркина, А. А. Развитие профессиональной компетентности педагога: теория и практика [Текст] : монография / А. А. Печеркина, Э. Э. Сыманюк, Е. Л. Умникова: Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург: 2011. – 233 с.